

SZÍNHÁZ

HARAG ÚJVIDÉKI CSERESZNYÉSKERTJE

Csehov utasításai minimálisak — Beckett sem tudott sokat elvenni belőlük, csupán véglegesíthette, már-már egzakttá tette őket; Cseresznyéskertjének első mondata így hangzik:

„A »gyerekszoba«, amelyet még mindig így hívnak.”

Íme, máris kezünkben minden vagy legalábbis egy lehetséges koncepció. Igen, íme a mindenkori játékterek játéktere, mondtam belépve Harag fehér világába — északi fényébe. Ismét sikerült tehát megtalálnia azt a valamit, amelyből, akár egy pontból (mint a Három nővérben), kimozdíthatja olyannyira kimozdításra váró világunkat, ujjongtam a fehér és rózsaszín játékok között lépkedve a színpadon. Kár, hogy mi is nem kaptunk egy-egy labdát, babát, hiszen mi is játszani akarunk, játszani nagyon — egyikünk azért, mert nem volt gyerekszobája, a másikunk meg azért, mert volt gyerekszobája.

A gyerekszoba mint paradicsom; a gyerekszoba mint pokol.

Harag Cseresznyéskertje szerves folytatása Három nővéérének. A fehérség mint közeg immár állandó. Itt mint a tavasz (a cseresznyevirág egyike a legősibb lírai motívumoknak) és a „betegszoba”, a halál színe.

Fehér lepedők, függönyök. Túll, csipke vagy pókháló borítja a vérszen himbálódzó csillárokat?!

Selyemgubó, melyből végül is nem repül ki a lepke. Nem és mégis, mi is megismételhetjük, e kerteket „nem hagyták el az égi angyalok”, csupán meglebbentették szárnyukat Lopahin segítségével.

A fehérség mint állandó közeg, mondtam. De állandó a Három nővér kapcsán általunk jancsóinak nevezett mozgás, forgás is. Örömmel nyugázom mindezt, s szeretném, ha Harag befejezett Csehov-triptichonjáról is elmondhatnám majd, — azokra a festőkre hivatkozva, akik élettapasztalatukat végül is egyetlen színnel, az izzó, vakító fehérrel tudják legjobban elmondani.

Persze mindennek ellenére azt is meg kell állapítanunk, hogy, a Három nővérhez viszonyítva, mintha egy árnyalattal lanyhult volna a feszültség, lassult volna a forgás, hogy a fehérség nincs annyira egybemarkolva, mintha nem képeznének teljesen zárt rendszert a leplek. Be kell vallanom, amikor Pisciik azt mondja, hogy földjén az angolok találtak „valami fehér anyagot”, akkor én a Három nővér szívacsára, masszájára, közegére gondoltam és arra, hogy ezek a leplek is összeálhattak, összezővődhettek, összegyűrődhettek, összegyűrődhattak volna „valami fehér

anyagga" ... Mintha Harag túl gyorsan pakolta volna el gyerekoszobánkat. Könnyen átalakíthatta volna pl. egy nagy billiárdasztallá, billiárdteremmé „duplafals ... középre megjátszani ...”

Csehov mondatai! A modern irodalom nagy hányadát vezethetnénk vissza e rövid mondatok laza halmazára — amelyekben mégis olyan erős kontrapunktika munkál az általános filozofémák és a konkrétumok között. Igen, Csehovnál mindig a végső dolgokról van szó, meg arról, hogy csikorog a csizma, meg hogy pecsétviasszal mindenféle betegség gyógyítható, meg hogy hová lett a sárcipő.

Egy helyen azt mondja: „az az izé... az a szabadság”. Utána kellene nézni, hogyan hangzik ez eredetiben, bár így látatlanban is elámulhatunk Tóth Árpád fordításán.

1905 előestéjén írta Csehov a Cseresznyéskertet; mint mondani szokták, érezni benne a forradalom előszelét, hallani — a mi esetünkben túlságosan is — fejszecsapásait; ám éppen Harag rendezésének köszönve, érezni azt is, hogy Csehov sokat megsejtett forradalom utáni világunkból is: a lepleket vég nélkül kell lebbentgetnünk, cibálnunk, tépnünk...

Ahogy Harag építi triptichonját, úgy lesznek közben csehovi hősökke színészeink — olykor egészen különös azonosulás révén. Ferenci Jenőre gondolok itt elsősorban. Ahogy az előző évek Fejes évei voltak, úgy érzem, ezek a mostaniak, Ferenci évei.

Hogy végül is nem áll össze olyan szerves egészzé, „valami fehér anyagga” az előadás, abban talán az is közrejátszott, hogy mind nagyobb szakadék tátong a modern színjátszást képviselő és most is kitűnően játszó Bicskei házaspár Ábrahám Irén, Rövid Eleonóra és hát az uborkát evő Ladik Katalin valamint a többiek között. Két világ, két színház. A másik pólus legjobb alakítását Soltis Lajos nyújtotta. Fejszét tart erős kezében, miközben (az Ezen az oldalont idézve emlékezetünkbe) Bicskei-Trofimov azt mondja neki: „A kezed is olyan finom és gyöngéd... mint valami művészkez... a lelked is biztosan ilyen finom és gyöngéd...”

Ahogy Ferenci Jenőt, úgy Stevan Šalajčićot is külön kell megdicsérnünk.

TOLNAI Ottó